

процесів, художня культура, в свою чергу, має на них суттєвий вплив, і передусім тоді, коли є складником, ефективним засобом формування і розвитку особистості. Соціальний ефект мистецтва визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини, на її духовність, на всі складники її соціальної діяльності. “Мистецтво - зброя суспільства, з допомогою якої воно залучає в коло соціального життя найінтимніші, найособистісніші риси нашої істоти” (Л.Виготський). Відомо, що при цьому, передаючи людям цілісний конкретно-почуттєвий соціальний досвід, мистецтво використовує феномен так званої емоційної пам'яті людини, яка набагато сильніша за раціональну. Емоційна пам'ять надзвичайно міцна і формується як “пам'ять серця”, без всякого “зубріння” (Т.Шибутані).

Література:

- 1 Бахтен М.М. Проблемы поэтики Достоевского. – М.: Сов. Россия, 1979. – 119с.
2. Історія педагогіки /За ред. М.В.Лемківського, О.А.Дубасенюк. – Житомир, 1999. – 240с.
3. Косминская В.Б., Халезова Н.Б. Основы изобразительного искусства и методика руководства изобразительной деятельностью. – М., 1981.
4. Сухомлинський В.О. Народження громадянина //Вибрані твори в 5 т. –К., 1977. –Т.3.
5. Юнг К. Психологія та поезія //Антропологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів, 1996. – С.96.

І.Б. Левицкая, В.Л. Боднар

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ ШКОЛЫ КАК КОМПЛЕКСА НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

Происходящие в последние годы политические и социально-культурные изменения в общемировом масштабе и в Приднестровском регионе, в частности, привели к пробуждению национального самосознания народов, его населяющих.

Образовательная политика регионов выстраивается в контексте взаимосвязи «образование–культура». При этом все активнее используется метод прогнозирования при разработке моделей инновационного развития образовательного учреждения. Особый интерес в этом отношении представляет развитие системы «Школа –комплекс национальной культуры», которая призвана обеспечивать культурную идентификацию, социализацию и индивидуализацию личности с учетом социокультурных реалий государственной политики регионов.

Становление школ-комплексов национальной культуры как новых моделей образования в Приднестровье на основе концептуальных положений вариативного образования соответствует потребностям развития личности, создает условия для реализации этнокультурного компонента в системе образования, удовлетворяет общественную потребность в становлении новых моделей образовательных учреждений, отвечающих социокультурным условиям и той ситуации, которая сложилась в образовательном пространстве ПМР. Школы-комплексы национальной культуры – качественно новое явление в образовательной практике, они отличаются своими ценностями, содержанием, технологией образования, которые призваны выполнять прогностические функции по совершенствованию качества образования.

Ю.П. Сокольников, раскрывая особенности школы-комплекса, поясняет, что школа-комплекс призвана способствовать расцвету национальной культуры и всестороннему развитию подрастающих поколений как носителей этой культуры [1, с. 27].

В школе-комплексе национальной культуры особая роль отводится формированию национального самосознания учащихся. В этом аспекте видится целесообразным разработка и внедрение отдельных воспитательных программ: «Воспитание и развитие личности школьника на национальных и общечеловеческих ценностях», «Формирование здорового образа жизни», «Развитие творческих способностей учащихся», «Взаимодействие школы, семьи и обществу в развитии личности школьников». Программы строятся на принципах непрерывности, преемственности во всех звеньях воспитательной работы, в том числе единства семейного и школьного воспитания; личностно-ориентированного подхода к учащимся; вовлечения всех учащихся в активные формы совместной деятельности. Вся эта работа проводится в тесной связи с культурно-просветительными учреждениями, учреждениями дополнительного образования города, с использованием педагогических возможностей единой национальной среды, сочетания родной и общечеловеческой культуры, новейших воспитательных технологий. Реализация этнокультурного компонента в учебно-воспитательном процессе школы-комплекса осуществляется через внедрение интегрированного обучения (интеграция тем, разделов, модулей с учетом регионального компонента); использование культуросообразного подхода с учетом национальных, этнических и общечеловеческих ценностей национально-регионального и школьного компонентов; апробирование активных диалоговых форм и технологий педагогического взаимодействия (факультативы, дополнительное образование, интегрированные технологии).

Ведущими направлениями учебно-воспитательной деятельности школы-комплекса являются: проектирование на основе народной культуры и народных традиций принципов воспитания; приобщение детей к национальным и духовно-нравственным ценностям; актуализация экологического воспитания детей с опорой на знания о природе; подготовка детей к семейной жизни на основе традиций народной педагогики; использование элементов народного творчества в эстетическом воспитании.

Приоритетными направлениями в реализации этнокультурного компонента школы-комплекса выступают: ежегодный фестиваль национальных искусств и культуры, периодические выставки-презентации национального народного творчества, выставки национального декоративно-прикладного искусства, краеведческие конференции, создание школьных музеев и другие.

Данные подходы позволяют осуществлять анализ и прогнозирование этнокультурного развития общеобразовательных учреждений, а целенаправленная системная деятельность школ-комплексов национальной культуры содействует воспитанию межнациональной толерантности, гармонизации межличностных отношений в многонациональном образовательном регионе.

Литература:

1. Сокольников Ю.П. Общая концепция исследования «Диалектика общечеловеческого и национально-особенного в воспитательно-образовательных системах современного общества». – Чебоксары, 1995.

ИДЕИ М.МОНТЕНЯ В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

Для национального возрождения народа, для процветания государства, по мнению Д.Донцова, необходимо воспитать «новую генерацию носителей национального духа и национальной элиты». Именно она является носителем идеи и фактором, цементирующим нацию. К элите Д.Донцов относит прежде всего так называемый «управленческий класс»; во-вторых, представителей тех прослоек, которые в своей деятельности поднимаются до широких общенациональных и даже общечеловеческих обобщений. Это научная и творческая интеллигенция. Остановившись на психологической характеристике «ведущего (руководящего) слоя» нации, в котором воплощается дух, оживляющий общество, Д.Донцов отмечает три его признака: благородство, мужество и разум [1, с. 173-186].

Очевидно, что воспитать эти качества без философского понимания образования и воспитания, охватывающего весь мир человеческого бытия, без подхода к человеку как к саморазвивающейся системе, в свою очередь, входящую в систему окружающего нас мира невозможно. Отсюда вытекает основная задача учебно-воспитательного процесса – создать условия для свободного саморазвития личности на нравственной основе.

Идеи и смысл личностно-ориентированного обучения и воспитания не новы. Его прототип мы находим в «Опытах» Мишеля Монтеня (XVI в.). Во-первых, из ребенка «надо воспитывать не столько ученого, сколько просвещенного» (идея единства образования и культуры); во-вторых, обучают ребенка «не ради заработка..., но для того... чтобы обогатил и украсил себя изнутри... Добрые нравы и ум предпочтительнее голой учености». (Идея преобладания духовного над материальным. Знания должны строиться на нравственной основе).

М.Монтень говорит и о свободе проявления склонностей ребенка, праве выбора, необходимой «питательной среде», о роли оценочной деятельности в жизни и воспитании ребенка: Воспитатель должен с самого начала, сообразуясь с душевными склонностями доверенного ему ребенка предоставить ему возможность «свободно проявлять эти склонности, предлагая ему изведать вкус различных вещей, выбирать между ними и различая их самостоятельно, иногда указывая ему путь, иногда, напротив, позволяя отыскивать дороги ему самому» [3, с. 184] М.Монтень определяет и конечную цель учебно-воспитательного процесса... «Его (ученика) воспитание, его труд, его ученье служат лишь одному: образовать его личность» [3, с. 187].

Самостоятельность, свобода выбора формирует оценочную деятельность, дает возможность ребенку объективно и точно понимать суть вещей, «склоняться перед истиной и складывать перед нею оружие... независимо от того, открылась ли она его противнику или озарила его самого» [3, с. 191]. Суть развития личности М.Монтень видит в преодолении человеком барьеров своей природной и социальной ограниченности, в понимании себя в качестве саморазвивающейся системы в более сложной системе матери-природы: «Кто способен представить себе, как на картине, великий облик нашей матери-природы во всем его царственном великолепии..., кто ощущает себя как крошечную, едва приметную

крапинку в ее необъятном целом, только тот и способен оценивать вещи в соответствии с их действительными размерами» [3, с. 195]. Этот огромный мир, - заключает М.Монтень, - и есть то зеркало «в которое нам надо посмотреть, дабы познать себя до конца» и стать духовно богатым, мудрым и мужественным, как этот мир, построенный по законам любви и гармонии, чтобы занять в нем достойное место.

Литература:

1. Донцов Д. Дух нашої давнини. – Дрогобич: Вид-во „Відродження”, 1991.
2. Кульневич С. В. Методологические ориентиры педагогики – сопоставительный анализ //Славянская педагогическая культура. – 2002. - № 1.
3. Монтень М. Опыт: В 3 кн. Кн. 1-а и 2-я. – СПб: Кристалл, Респекс, 1998.

Л.В. Дояр

ОСВІТЯНСЬКІ ПОШУКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 20-Х РОКІВ В УКРАЇНІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯД В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

В умовах незалежності, в рамках виконання Державної Національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття) триває пошук нових освітнянських шляхів, механізмів, технологій, систем. Особливе місце у цьому процесі в останні роки зайняла концепція особистісноорієнтованої освіти, побудована на засадах національної культури.

Враховуючи надзвичайний науково-теоретичний, практично-прикладний і суспільний резонанс названої проблеми, безперечно своєчасним стане розгляд освітнянських справ першої половини 20-х в Україні, в період, коли також відбувалися ініційовані владою і окремими радянським державними діячами безпрецедентні дискусії, експерименти, пошуки нових освітнянських моделей.

З 16 лютого 1920 року до 20 вересня 1923 року Народний Комісаріат освіти УСРР очолював Григорій Федорович Гринько (1). Саме з його ініціативи і за його безпосередньою участю в Україні у березні 1920 року була прийнята автономна від Росії “Схема народної освіти У.С.Р.Р.”, яка функціонувала у республіці протягом майже десяти років. Стрижнем розробленої Г.Ф. Гриньком схеми освіти була система соціального виховання (соцвиху), яка мала розгалужену мережу навчально-виховних закладів. Згідно із “Числовими відомостями про стан соціального виховання в УСРР на 1.12.1920” в Україні існувало 760 дитячих будинків, 649 дитячих садочків, 21887 семирічних шкіл-клубів, 750 майданів, колоній і клубів, які охоплювали майже третину дітей України віком від 4 до 16 років (2). Діяльність установ соцвиху базувалася на здійсненні трудового принципу, метою запровадження якого був “розвиток творчих сил дитини і виявлення її нахилів до справи професійної освіти” (3). В статті Л.Томкевича “Ручна праця”, написаній у 1921 році, йшлося про те, що завдяки ручній праці дитина зможе розвинути усі свої здібності (4). Таким чином, трудовий принцип розглядався як універсальний засіб індивідуально спрямованої педагогіки (в сучасному контексті особистісно-орієнтованої).

Врахування життєвих потреб конкретної дитини визнавалось злосудним питанням у програмних документах Наркомосу України. Так, у доповіді Центральної Комісії із соціального виховання “Чергова задача

програмного проведення в життя соціального виховання” підтримувалась ідея створення дитячих будинків-вогнищ через те, що в них здійснюється запис історії кожної дитини з обов’язковою фіксацією його здібностей та інших індивідуальних проявів особистості (5). У цьому ж документі наводилися конкретні приклади ефективності такого особистісно-орієнтованого підходу до вихованців: “повне переродження” відбулося із дітьми Сумської школи-вогнища, Брянського дитячого будинку №3 (6).

Незважаючи на те, що головним напрямком комуністичного виховання було формування колективістської свідомості, педагогічний інтерес до особистості не згасав і надалі. Так, київська філія Научного педагогічного комітету (Научпедкому) у 1924 році розробила “Комплексну систему навчання”, якою передбачалося “дати дітям різного роду життєвий сучасний матеріал”, що допоможе в подальшому кожній конкретній людині упорядкувати, гармонізувати свій особистий досвід із навколишнім життям (7).

Як бачимо, ідея особистісно-орієнтованої педагогіки турбувала освітян і раніше. З метою її всебічного розвитку на сучасному етапі не зайвим буде занурення у історію питання.

Література:

1 Лікарчук І.Л. Міністри освіти України: В 2-х т. - Т.1. (1917-1943 рр.). - К., 2002. - 328 с. - С. 133.

2 Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі ЦДАВО України), ф. 166, оп. 2, спр. 7, арк. 34.

3 Назв. праця. - С. 136.

4 ЦДАВО України, ф. 166, оп. 2, спр. 568 а, арк. 1-2.

5 Там само, ф. 166, оп. 2, спр. 536, арк. 11.

6 Там само, арк. 12.

7 Там само, ф. 166, оп. 4, спр. 347, арк. 78.

В.С.Білецька, Л.Л. Горбенко

ФОРМИРОВАНИЕ ДИАЛЕКТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У ПЕРВОКУРСНИКОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИСТОРИИ УКРАИНЫ

1. Вводная лекция выступает отправной точкой в обучении студентов диалектическому мышлению. Многолетний опыт работы с первокурсниками в техническом вузе показывает, что они не владеют навыками диалектического мышления, более того почти половина из них не могут объяснить, что же нужно понимать под термином диалектика. Исходя из того, что диалектика - наука о всеобщих законах движения, изменения, обновления и развития природы, общества и мышления, становится очевидным тот факт, что слишком велики упущения в гуманитарном образовании выпускников средних школ. Анализ пробелов показывает, что практическим достоянием личности могут быть лишь те знания, которые восприняты осознанно, постоянно востребованы и со временем превращаются в навыки. Главное, чтобы обучаемый душой и разумом ощутил, что диалектическое мышление ему необходимо как руководство к действию на все случаи жизни.

Логично, что обществоведы идучи на первую лекцию есть над чем подумать, как разрешить целый ряд методологических, методических и психологических проблем и сфокусировать их на формировании у

студентов диалектического мышления. Необходимо глубоко поразмыслить над тем, как психологически тонко, ненавязчиво завладеть умами первокурсников, показать им как вредно формальное обучение, раскрыть преимущества осознанного восприятия опыта предыдущих поколений, обучить диалектическому мышлению, поиску истины, альтернативы.

Понадобится целостная методическая программа, в которой найдут воплощение все звенья поэтапного формирования у первокурсников диалектического мышления. Начиная с вводной лекции и до последних разделов курса истории Украины, нужно продумать какие фрагменты темы являются наиболее благодатными для формирования диалектического мышления и навыков у студенческой молодежи. Первокурсники привыкают к тому, что они постоянно общаются с диалектическими категориями, что в конечном итоге положительно сказывается на их самореализации на семинарских занятиях.

Необходимо сполна использовать все возможности первой лекции. Умело разрушить сложившийся стереотип о второстепенности гуманитарных наук в техническом университете, убедить студентов в том, что им есть чему научиться на занятиях по истории Украины, показать роль диалектического мышления, акцентируя внимание на том, что сфера его применения безгранична. В итоге студенты приятно удивлены и согласны с тем, что этим методом не владеют и этому нужно учиться.

2. Семинарские занятия по истории Украины в ракурсе формирования диалектического мышления и его навыков.

Методическая программа по формированию диалектического мышления у первокурсников предусматривает целенаправленное использование семинарских занятий, которые позволяют индивидуально общаться с каждым студентом и непосредственно корректировать процесс формирования диалектического мышления.

В методическом арсенале проведения таких семинаров важная роль отводится домашним заданиям, которые помогают закрепить полученные знания на лекциях. Это могут быть короткие сообщения раскрывающие составные диалектического мышления. Убедившись в том, что студенты освоили этот этап познания, можно переходить к более сложным заданиям. Важно научить их методу устного рецензирования выступлений и текстов, провести контрольную работу на лучшего знатока диалектического мышления с вручением приза. Систематически приучать студентов к тому, чтобы все выступления были построены по схеме диалектического мышления и многое другое можно использовать во благо формирования диалектического мышления.

Таким образом, лекционные и семинарские занятия являются важным звеном приобретения и закрепления навыков диалектического мышления. Для многих первокурсников такие занятия станут значимым приобретением в их интеллектуальном развитии.

РОЗДІЛ II.

ОСОБИСТИСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ В ПРАКТИЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ.

А. П. Смаццер

КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД ПРИ ФОРМИРОВАНИИ СОДЕРЖАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В КЛАССИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

Белорусский государственный университет, г. Минск

Социокультурная ситуация в обществе настоятельно требует постановки в центр образовательного процесса конкретной личности с ее потребностями в саморазвитии и самосовершенствовании. Человек стремится получить высшее образование, чтобы на основе освоения соответствующих ценностей и накопленных знаний стать личностью, имеющей соответствующий педагогический потенциал, обязательным элементом которого должна быть культурологическая составляющая. Педагогическая подготовка в одинаковой мере необходима и будущему педагогу, и юристу, и журналисту и т. д. В связи с этим можно говорить о двудоминантном характере целей образования в классическом университете, которые проявляются, с одной стороны, в требовании готовь человека, понимающего и принимающего задачи наличной социально-культурной реальности, способного жить и общаться внутри нее, с другой стороны — учитывать то, что в новом тысячелетии «основным методом проектирования и развития образования становится культурологический подход, ориентирующий систему образования на диалог с культурой человека как носителя ее творца и субъекта, способного к культурному саморазвитию» [1, с. 37]. Поэтому содержание образования, сам процесс его получения призван готовить личность, способную совершенствовать саму себя, соразмерять наличное бытие с учетом тенденций мирового сообщества и реалий государства.

Возникает одна из важнейших проблем определения такого содержания университетского образования, которое обеспечивало бы соответствующую естественнонаучную, гуманитарную и культурологическую подготовку будущего преподавателя, установило бы баланса национального и мирового в этой подготовке.

Культурологическая парадигма формирования содержания образования заключается в том, чтобы университет или другое высшее учебное заведение содержанием своих учебных дисциплин воссоздали универсальный спектр целостного знания о мире и человеке в нем, ориентируя его на «самоопределение в выборе собственной области общественной практики» [2, с. 12].

Успешность реализации культурологического подхода при подготовке специалиста в вузе во многом зависит организации образовательного процесса как сложной структуры, нацеленной на овладение студентами предметным блоком учебных дисциплин, целостно охватывающим мир человеческого бытия и познания, и направленный на обеспечение необходимого минимума культурологической подготовки.

Цель и задачи, поставленные перед студентами и принятые ими, способствуют формированию у студентов педагогической позиции по отношению к себе, которая проявляется в готовности и способности к личностному росту в течение всей жизни. Фундаментальными компонентами такой позиции является гносеологический, аксиологический, творческий, коммуникативный и эстетический потенциал личности.

Формирование педагогической позиции по отношению к собственной личности у студентов осуществляется на нескольких уровнях. На педагогических отделениях факультетов такая возможность реализуется через цикл психолого-педагогических дисциплин, содержащих возможность помочь открыть «в себе педагога», «открыть для себя педагогику» как прикладную науку о закономерностях развития личности, коллектива в процессе их образования.

Сущность учебной деятельности студента университета может быть рассмотрена как деятельность по саморазвитию и самотворчеству. Продуктом ее являются, во-первых, рефлексивные способности, развитые до уровня высочайшей саморегуляции и проявляющиеся в деятельности по саморазвитию и самосовершенствованию личности педагога, во-вторых, способности предвидения как сущностной характеристики интеллигента, живущего в настоящем, но ориентированного на будущее, в-третьих, развитую способность к обучению, диалогу, в-четвертых, способность организовать свою жизнь как пространство непрерывного общекультурного и профессионального самосовершенствования, в-пятых, освоение культурно-творческих функций собственной жизнедеятельности, позволяющих оценивать и воплощать в актуальном поведении, эстетическое отношение к человеку как органической части биосферы, который предназначен своей уникальностью сохранять природу, ее целостность и гармонию.

Общенаучная подготовка специалистов направлена на овладение студентами методологией научного познания, законами развития общества, природы, человека, закономерностями, принципами, методами развития фундаментальных наук, основными теориями и концепциями, категориями и терминами, научным языком в целом. Главным показателем общенаучной подготовки является сформированный уровень научного мировоззрения.

Специальная подготовка связана с усвоением всей научной информации по основным дисциплинам, спецкурсам и спецсеминарам с учетом специфики базовой специальности, которую осваивает студент университета. Главным показателем специальной подготовки является усвоение студентами системы обобщенных, межпредметных и частных знаний, умений способов деятельности в избранной области знаний. Психолого-педагогическая подготовка представляет процесс и результат изучения студентами обязательных предметов психолого-педагогического и методического цикла, дисциплин по выбору и факультативов в связи с избранной специальностью.

Культурологическая подготовка предполагает сопричастность студентов к национальному и мировому культурному процессу, развитие сущностных сил личности, ее творческого самоутверждения и самовыражения, формирование профессионально значимых качеств будущего специалиста, его способностей, развитие личности ориентированного отношения к педагогической действительности. Главным показателем культурологической подготовки студентов является уровень сформированности личности, ее духовности, интеллектуально-

нравственной свободы, творческой индивидуальности.

Научно-педагогическая подготовка студентов направлена на освоение методологии и методики научно-педагогического исследования, формирование умений планировать и организовывать научный поиск в области педагогики, составлять программу опытно-экспериментальной работы, реализовывать ее в педагогическую действительность, анализировать и обобщать педагогический опыт, вскрывая закономерности педагогического процесса и определяя пути его совершенствования. Главным показателем научно-педагогической подготовки является сформированный уровень научно-педагогического мышления, которое характеризуется эвристическим, творческим подходом к изучению педагогических явлений.

Практическая педагогическая подготовка включает взаимодействие студентов с учащимися во время учебной и внеучебной работы, в процессе которой развиваются их деловые, межличностные отношения на основе сотрудничества. В ходе педагогической подготовки будущий специалист овладевает содержательно-процессуальной и организационно-методической системами педагогической деятельности, основными элементами современных технологий обучения. Главным показателем практической подготовки является сформированный уровень личности преподавателя с системным видением педагогического процесса, владеющего основами педагогической культуры, компонентами педагогического мастерства.

Таким образом, содержание подготовки будущего специалиста в университет связывается с его структурированием по соответствующим проблемным блокам, модулям, зачетным единицам, каждый из которых рассматривается с позиций культурологического подхода.

Литература:

1. Бондаревская Е.В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность // Педагогика. — 1999. № 3.
2. Валицкая А. П. Культуротворческая школа: концепция и моделью образовательного процесса // Педагогика. — 1998. — № 4.

Г.Б.Штельмах

ВИХОВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЗАСОБАМИ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Нашому суспільству потрібна творча особистість, людина, яка зможе зорінтуватися в суперекстремальних умовах, передбачити кінцеві результати і докласти зусиль, щоб їх досягти. Одним із показників творчого розвитку особистості майбутнього вчителя виступає його іншомовна комунікативна культура.

Аналіз досвіду роботи викладачів факультету іноземних мов свідчить про те, що вони здебільшого зазнають труднощів при формуванні цього складного особистісного утворення. Це можна пояснити тим, що система традиційних занять з іноземної мови не сприяє розв'язанню цієї проблеми. Використання усталених форм та методів роботи породжує формалізм у навчанні. І в результаті непередбачені наслідки, так як шкільна система вивчення іноземних мов у вищому педагогічному закладі не спрямована на розвиток індивідуальності студента, на формування його іншомовної комунікативної культури.

Великий внесок у розв'язання поставленої проблеми внесли Ю.О.Гагін, В.О.Шрам, які під комунікативною культурою розуміють мистецтво соціальної взаємодії, що включає в себе не тільки уміння володіти словом, етикою, а і змістовну сторону комунікації, уміння пояснювати.

На наш погляд, іншомовна комунікативна культура студентів – це динамічне особистісне утворення, яке визначає результативність взаємодії викладача та студента під час занять, їх спілкування, сприяє підвищенню пізнавальної, інтелектуальної та духовної активності їх.

До змісту іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців ми відносимо наступні компоненти:

- світоглядний (систему поглядів, принципів, знань, цінностей, етичних та естетичних норм учнів);
- мотиваційний (мотиви комунікативної поведінки, комунікативні установки, спрямованість на вивчення іноземної мови);
- комунікативний (комунікативні вміння та навички: вербальні, невербальні, культуру і зміст мовлення, уміння дотримуватися фразового наголосу, правильної інтонації при читанні речень);
- емоційно-вольовий (почуття співпереживання, емпатія, тактовність, уміння дотримуватися загальноетичних норм);
- конструктивний (адекватне сприйняття та самооцінка, здібність прогнозувати).

Процес виховання іншомовної комунікативної культури студентів пов'язаний із розвитком їх рефлексивних здібностей, умінь самоаналізувати комунікативну діяльність під час навчально-виховного процесу та в позааудиторний час. Це було нами враховано під час дослідно-експериментальної роботи, яка включала:

- використання на заняттях іноземної мови творчих завдань, рольових ситуацій, тренінгів, психологічних замалювань, рольових і ділових ігор, методу навчального проекту, який давав можливість достроково досліджувати окреме завдання чи комплексну проблему;
- створення сприятливого психологічного клімату на заняттях;
- організацію взаємодії, співробітництва в системі "викладач-студент".

Використання активних форм і методів навчання іноземній мові забезпечує умови для самореалізації, самовиховання та самоствердження кожного студента, а процес навчання набуває особистісно-орієнтований, діяльнісний характер, а це сприяє саморозвитку, духовному, моральному та інтелектуальному збагаченню особистості майбутнього педагога.

Л.А.Савченко

ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНОГО РАЗВИТИЯ ТАРШЕКЛАССНИКОВ С ПОЗИЦИИ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ

Кризисные процессы становления и развития современного общества в Украине по-новому ставят вопрос о духовной опоре молодежи. Традиционные, ценностные, нравственные ориентиры сегодня не срабатывают. Рушатся старые схемы поведения. Распад традиционного представления о добре и зле ведет к «тотальному отчуждению» в обществе.

На наш взгляд, личностно-ориентированное обучение, которое признает безусловную ценность человеческой личности, ее изначального

права на счастье и достоинство, утверждение прав человека – является приоритетным в настоящее время.

Проведенное нами исследование показало, что у большинства старшеклассников (40 %) отсутствует потребность в саморазвитии своих духовных качеств личности. Настораживает тот факт, что у 39 % старшеклассников отсутствует потребность развивать свой интеллект, читать художественную литературу. Анализ анкетирования показал, что общий средний показатель 38 % относится к среднему уровню, а это в свою очередь создает предпосылки для дальнейшей работы в повышении уровня духовности старшеклассников.

Мы убедились, что учащиеся часто не обращают внимания на связь литературных героев с современной жизнью, не соотносят себя с литературными персонажами, не могут дать анализ с позиции современности. Девятиклассники не могут пользоваться знаниями, которые получили на других предметах (истории, украинского языка, русского языка и литературы, истории Украины, географии и др.), а отсюда низкая познавательная активность на уроке.

Для выяснения того, как сами учителя относятся к данной проблеме, им было предложено ответить на вопросы анкеты: 1) Что на Ваш взгляд включает понятие «духовность»? 2) Кто ее должен воспитывать, подчеркните: а) школа, б) семья, в) общество (Что важнее?). 3) На каких учебных предметах в большей мере формируется духовность учащихся? 4) Что Вы рекомендуете изменить в учебных планах для повышения уровня сформированности духовности учащихся? И др. вопросы.

Анализ анкет, бесед с учителями показал, что большинство учителей (67 %) затрудняются ответить, что такое «духовность». На уроках редко акцентируют внимание на развитие этого сложного личностного образования, объясняя это отсутствием времени, нехваткой рекомендаций по данному вопросу. Малая часть учителей (18 %) используют учебный материал своего предмета для показа, анализа и синтеза ситуаций успеха, «добра - зла», «причины - следствия», «прекрасное - безразличное», «щедрость – жадность», «жизнь - смерть» и т.д.

Учителя указывают, что проблема духовности связана с социальной сферой общества, экономикой страны, инфляцией, нехваткой учебников, пособий, низкой заработной платой. Наблюдения за учениками в период педагогической практики показал, что многих учащихся школ отличает нравственная конфликтность (47 %), эмоциональная напряженность (61 %), агрессивность (39 %), склонность к эгоизму, зависти, погребительству.

Вместо стремления к созиданию доминирует страсть к распределению и перераспределению. Как образно выражаются учителя, школьники усвоили только два арифметических действия – отнять и разделить, но не научились прибавлять и умножать.

Анализ бесед и анкетирование позволило выделить факторы, негативно влияющие на рост духовности молодежи: 1) отчуждение личности от общества, от национальной культуры; 2) национальных традиций; 3) низкий статус образования и интеллектуальной деятельности; 4) падение нравственности среди взрослых и молодежи; 5) кризис семьи и семейного воспитания; 6) ухудшение здоровья учащихся; 7) социально-политические и экономические противоречия.

Наблюдение за старшеклассниками показывает, что не менее опасен психологический настрой: пессимизм, социальная апатия, стремление жить

тільки сьогоднішнім днем, нежелание добросовестно учитися.

В своем исследовании, мы попытались выяснить потребности в духовном развитии молодежи и как они реализуются в культурном досуге.

Учащиеся поставили себе в основном 1, 2, 3 балла по развитию активности и потребности в духовном становлении своей личности. Настораживает тот факт, что полученные самооценки показывают примитивизм жизни молодежи.

Выход из создавшейся ситуации, мы видим в изменении учебных программ, основанных на лично-ориентированном обучении и внедрении в школьную практику многообразия ситуаций, которые способствовали бы духовному росту учащихся.

О.С. Білоус

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті обґрунтовується необхідність модернізації підготовки кадрів в умовах вищої школи. Акцент робиться на особистісно орієнтованому навчанні як чиннику стимулювання творчої активності студентів, їх готовності до творчої професійної діяльності.

The article grounds the necessity of modernization of preparation of specialists on condition of higher school. The assent is made on personally oriented teaching as the factor of stimulating creative activity of students, their readiness to creative professional activities.

Одним із стратегічних завдань модернізації освіти в Україні відповідно до державної національної програми "Освіта" є формування освіченої творчої особистості. Нині в суспільстві складається соціальне замовлення на творчу особистість, тобто людину, здатну думати по-новому, самостійно ставити перед собою завдання, цілі, передбачати нестандартні рішення, відкидати рутинний підхід, орієнтуватися більше на майбутнє, а ніж на минуле.

Творча особистість генерує все нове. Для неї творча діяльність є життєвою потребою, а головним показником - творча активність.

Творча активність – це інтегративна особистісно-діяльнісна характеристика, яка обумовлює перетворюючу креативну спрямованість особистості, що базується на творчих здібностях, високому рівні духовності та активності, соціальних знаннях і творчо орієнтованій мотивації. Творча активність – головний чинник професіоналізму вчителя, його професійної діяльності.

Але аналіз вузівської практики свідчить про те, що у традиційній формі навчання не достатньо забезпечується формування у студентів необхідного рівня творчої активності, готовності до творчої діяльності. Тому на сучасному етапі розвитку системи освіти відбувається перехід до особистісно орієнтованого навчання.

Сучасні вимоги до реалізації особистісно орієнтованого навчання викладені в роботах авторів - розробників цієї проблеми у вітчизняній педагогіці (І.Д.Бех, Є.В.Бондаревська, М.Й.Боришевський, В.Й.Бочелюк, В.В.Давидов, М.Є.Кузнецов, С.В.Кульневич, С.Д.Максименко, С.І.Подмазін, В.В.Серіков, В.Т.Фоменко, І.С.Якиманська) та зарубіжній (К.Роджерс, А.Маслоу, Дж.Керрол, Б.Блум та ін.).

Особистісно орієнтоване навчання – це таке навчання, центром якого є особистість студента, його самобутність, самоцінність: суб'єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом навчання (І.С.Якиманська). Метою особистісно орієнтованого навчання є створення максимально сприятливих умов для розвитку і саморозвитку особистості студента, виявлення та активного використання його індивідуальних особливостей у навчальній діяльності.

Організація навчального процесу як особистісно орієнтованого навчання ґрунтується на знанні фізіологічного, творчого, особистісного, інтелектуального потенціалу студентів, а також морально-психологічних умов, створених у навчальних колективах. Саме це і забезпечує гармонійний розвиток студентів і вчителів, як особистостей.

Особистісно орієнтоване навчання передбачає розвиток критичного мислення студентів, що неодмінно потребує діалогічної ситуації, здатності до уяви, фантазії, імпровізації, вільної творчої діяльності. Воно забезпечує організацію занять з урахуванням основних характеристик особистості студента та специфіки професійної діяльності сучасного вчителя. Особистісно орієнтоване навчання дозволяє максимально розкрити всю багатогранність та неповторність індивідуальних особливостей студента. Це в свою чергу дозволяє йому в подальшому самореалізовуватись в соціально-педагогічному середовищі, що швидко змінюється.

Ми вважаємо, що стимулювання творчої активності студентів у процесі особистісно орієнтованого навчання вищої педагогічної школи буде протікати успішно за наступних умов: -

1) організація навчального процесу на принципах педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості;

2) розробка методичного забезпечення, що стимулює творчий інтерес і пізнавальні потреби студентів;

3) навчання їх способом творчої діяльності шляхом урізноманітнення форм і методів навчальної роботи, використання сучасної технології та організації навчально-творчого процесу на основі роліової перспективи, імітаційно-ігрового, задачного та діалогічного підходів;

4) стимулювання творчого потенціалу та творчої активності студентів за допомогою створення ситуацій успіху і свободи вибору під час розв'язання навчально-творчих завдань;

5) розробка чітких критеріїв оцінки професійних набутків студентів при моделюванні навчальних ситуацій.

Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі забезпечує сприятливу ситуацію, у якій здійснюється стимулювання творчої активності студентів та їх готовності до творчої професійної діяльності.

Л.В. Григоренко, Н.И. Зеленкова

УЧЕБНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ РАБОТА КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Реформирование системы образования требует прихода в школу учителя, способного творчески решать учебно-воспитательные задачи, стоящие перед современной школой.

Подготовка будущего учителя к творческому труду невозможна без

воплощения в учебный процесс высшей школы учебно-исследовательской работы как важного средства формирования у студентов познавательного интереса и готовности к учебно-исследовательской деятельности.

Учебно-исследовательская работа занимает важное место в системе профессиональной подготовки будущих педагогов, способствующая приобщению будущих педагогов к научной деятельности, творческому педагогическому труду. Она призвана обеспечить тесное единство учебно-исследовательской и практической работы студентов.

Основными задачами учебно-исследовательской работы являются:

- овладение студентами научным методом познания;
- углубленное и творческое усвоение учебного материала;
- формирование у студентов учебно-исследовательских навыков и умений, как по профилирующим, так и по психолого-педагогическим дисциплинам;
- обучение студентов методике и средствам самостоятельного решения педагогических задач;
- активизация познавательной, поисковой деятельности будущих педагогов.

Эффективность учебно-исследовательской работы в большей степени зависит от руководства ею. При определении путей совершенствования форм и методов руководства надо иметь в виду следующее:

- все формы и методы руководства должны быть направлены на активизацию познавательной деятельности, развитие познавательных интересов, выработку умений и навыков исследовательской работы, приобщение будущих педагогов к творческому поиску;
- управление учебно-исследовательской работой будущих педагогов является эффективным при условии осуществления систематической обратной связи.

Учебно-исследовательская работа выполняется по заданию преподавателя. Под его руководством студент выбирает тему, знакомится с целью, задачами и ожидаемыми результатами предстоящей работы. При ознакомлении студента с заданием необходимо ознакомить его и с методическими рекомендациями по его выполнению.

Следует отметить, что при определении темы и выборе задания необходимо учитывать интересы и индивидуальные особенности и способности студента. Объем и сложность задания, по утверждению Л.В.Кондрашовой, определяется уровнем познавательной деятельности и опытом педагогической работы будущего педагога.

Учебно-исследовательские задания обязательно должны отвечать двум требованиям: тема УИРС должна быть частью научно-исследовательской работы, выполняемой кафедрой, выдающей задание; темы, проблемы, разрабатываемые студентом, должны быть предметом научных интересов преподавателя, который является руководителем и консультантом.

Анализ вузовской практики свидетельствует об использовании разнообразных форм учебно-исследовательской работы. К числу таких форм можно отнести:

- введение элементов учебно-исследовательской работы на семинарских занятиях в форме индивидуальных домашних заданий, включающих как теоретические вопросы, так и решение практических задач усложненного характера или же исследование конкретных явлений.

Примером теоретического задания может быть подготовка рефератов,

докладов. При подготовке их студенты приобретают навыки самостоятельной работы с литературой и отбора необходимого материала для освещения конкретного вопроса. Подготовка индивидуальных рефератов и докладов выступает эффективным средством совершенствования навыков научного анализа, развития педагогического мышления, выработке самостоятельных суждений.

Примером практического задания может служить решение педагогических задач. Так при решении педагогических задач и анализе ситуаций из школьной практики студенты отвечают на поставленные вопросы, находят пути выхода из создавшейся ситуации. Например: Учительница делится своими сомнениями: «... В этом году ко мне перевели несколько ребят из другого класса. Все новички оказались очень слабыми, а один мальчик - особенно. Требуется серьезная индивидуальная работа. Вызываю родителей, приходит мама. Я ей объясняю, как надо заниматься дома, чтобы он догнал класс. Проходит несколько недель - результата нет. По словам мальчика - мама с ним не занимается. Я снова ее вызываю, снова объясняю, как помочь ребенку. И снова никакого результата. Тут мое терпение лопнуло, и после родительского собрания я прямо высказала маме все, что думаю об ее отношении к собственному сыну и его успехам в школе. А что было делать? Может быть, я в чем-то не права?»

Студентам необходимо оценить действия учительницы и ответить на следующие вопросы:

Нужно ли выяснять отношения с мамой?

Не загоняем ли мы таким образом мальчика в угол, не оставляем ли один на один со своим проблемами?

Помогают ли такие действия учительницы мальчику?

Что бы вы сделали на месте учительницы в сложившейся ситуации?

- большие возможности для реализации практических заданий учебно-исследовательской работы имеют различные виды педагогической практики студентов. Так перед выходом студентов на педагогическую практику им предлагается памятка, в которой перечисляются задания, которые они должны выполнить в условиях практической работы в школе, а именно:

Посетите уроки в разных возрастных группах школьников, с целью наблюдения психологических особенностей поведения школьников разного возраста.

Проведите изучение межличностных отношений в коллективе младших школьников, подростков и старшеклассников. Что характерно для отношений в различных возрастных коллективах?

Посетите уроки в классе, где вы проходите педпрактику и выявите зависимость между стилем взаимоотношения педагога и школьников и результативностью обучения.

Дайте характеристику отношения учителя к школьникам в процессе урока или внеурочной деятельности. Установите, какую роль играют приемы воздействия учителя на учащихся, на характер отношения последних к учителю.

Проведите в своем классе имитационно-педагогическую игру «Установление контакта» или «Разрешение конфликтной ситуации».

Проведите наблюдение в классе с целью выявления зависимости между состоянием ученика (учителя) и результативностью его деятельности или поведения. Приведите ситуации из школьной жизни, иллюстрирующие эту зависимость.

Составьте программу изучения организаторских способностей учащихся вашего класса, теоретически обоснуйте её содержание и методы.

Посетите внеклассные мероприятия и определите причины низкой заинтересованности и активности учащихся, разработайте рекомендации для улучшения ситуации.

Широкое распространение на естественных факультетах получило использование индивидуальных заданий исследовательского характера при проведении лабораторных занятий.

Использование учебно-исследовательских заданий способствует расширению границ познания студентов, нацеливает их на творческий поиск ответов на поставленные вопросы, обеспечивает условия для развития творческого потенциала каждого студента. При выполнении учебно-исследовательских заданий каждый студент может не только оценить свои возможности и способности, но и реализовать свой выбор.

Как показывает вузовская практика, рационально организованная учебно-исследовательская работа является важным средством в системе профессиональной подготовки будущих педагогов, эффективность которой определяется:

- глубокими прочными знаниями педагогической теории;
- умением применять теоретические положения к решению практических задач;
- самостоятельным педагогическим мышлением;
- умением работать с педагогической литературой, видеть проблему, находить оптимальные пути ее решения, делать обобщения и выводы;
- навыки самостоятельного анализа педагогических ситуаций и решения педагогических задач.

Л.В. Бешевец

ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Государственная программа «Учитель» указывает на необходимость обновления содержания педагогического образования, учет соотношения между профессионально-педагогической, фундаментальной и социально-гуманитарной подготовкой учителя.

Неотъемлемой частью профессионализма учителя является Профессиональная ответственность – это интегративное качество личности специалиста, которое характеризуется свободно выбранным, критически осмысленным с позиции профессионального долга стремлением добросовестного, творческого выполнения своих профессиональных функций и обязанностей.

Значимость профессиональной ответственности для практической деятельности педагога, ее содержательная сторона рассматриваются в работах таких ученых - педагогов, как А.В. Кондрашова, П.П. Дворов, Л.Ф. Пташко, Р.И. Хмелюк, М.Ф. Цветаева. В них мы находим отражение и личностного подхода, и деятельностного, и ролевого, в определении критериев и показателей этого качества. Для того, чтобы повысить уровень его сформированности у будущих педагогов, необходимо рассматривать

профессиональную ответственность, как сложное личностное образование, выступающее и как черта личности, и как регулятор поведения, и как условия результативности деятельности учителя.

Сложность содержания профессиональной ответственности учителя обуславливает необходимость поиска оптимальных путей формирования этого интегрального качества у студентов.

Один из самых эффективных путей – это использование в учебном процессе личностно-ориентированных технологий обучения.

Личностно-ориентированное обучение – способ организации обучения, в процессе которого обеспечивается всемерный учет возможностей обучаемых и создаются необходимые условия для развития их индивидуальных особенностей.

Признаками, которые характеризуют личностно ориентированных технологий обучения и создают условия для успешного формирования профессиональной ответственности у студентов, являются: диалог, целенаправленное взаимодействие и взаимовлияние участников педагогического процесса, в основе которого лежит опыт каждого; межсубъектные отношения между участниками педагогического процесса: самостоятельными, активными, творческими ответственными; мыследеятельность; позитивность, оптимистичность оценивания; внимание и уважение к голосу каждого; самоанализ, самооценка; свобода выбора; ситуация успеха; смыслотворчество.

Соответственно признакам, характеризующим личностно-ориентированные технологии обучения различают технологию мыследеятельности, технологию смыслотворчества, технологию создания благоприятной атмосферы, технологию коллективной творческой деятельности, технологию интерактивной игры, технологию рефлексии.

Использование таких технологий способствует формированию определенных показателей профессиональной ответственности.

Технология мыследеятельности заключается в:

- выполнении студентами различных мыслительных операций;
- обмене мыслительными деятельностями между участниками педагогического процесса;
- смене и разнообразии видов, форм мыслительной деятельности;
- сочетании индивидуальных и групповых форм работы;
- проблемности обучения;
- смыслотворчестве учащихся и учителя; рефлексии.

Целесообразно использовать, например, при изучении на семинарском занятии практикума «Профессиональная ответственность учителя». «Критерии и показатели» технологию «Работа с понятием профессиональная ответственность». Назначение этой технологии состоит в осмысливании, рефлексии, «проживании» студентом ответственных ситуаций. Так как процесс формирования профессиональной ответственности индивидуален, эта технология предполагает смыслотворчество, обогащения имеющегося смысла, обмен смысла. Порядок реализации технологии:

- Вводная беседа
- Первый этап Определение понятия
- Второй этап Подбор сходных понятий: синонимов, определение показателей. Неповторяющиеся мнения записываются
- Третий этап Подбор противоположных понятий с помощью проблемных вопросов учителя

- Четвертый этап Определение преимущества понятия с помощью проблемных вопросов

- Пятый этап Определение недостатков понятия путем беседы со студентами

- Шестой этап Рефлексия взаимодействия путем анализа своей собственной деятельности каждого участника взаимодействия. Форма рефлексии – «рефлексивный круг»: высказывание каждого в соответствии с алгоритмом (планом).

Результаты обсуждения свидетельствует о том, что личностно-ориентированные технологии обучения обеспечивают возможность придать педагогической подготовке студентов практический смысл, создают условия для проявления в сложной и ответственной роли.

Н.М. Борытко

К ВОПРОСУ О СТАНОВЛЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОЗИЦИИ ПЕДАГОГА-ВОСПИТАТЕЛЯ

Актуализация воспитательной проблематики выдвигает необходимость совершенствования профессионально-педагогической подготовки будущего учителя. В данном направлении особую важность приобретает формирование рефлексии, самооценки и самосознания как форм осмысления педагогом своего профессионального предназначения, что может рассматриваться в контексте трех принципов: рефлексивности, интерактивности и проективности.

Принцип рефлексивности. Опора на собственный опыт как чувственно-эмпирическую основу формирования позиции является краеугольным принципом концепции профессионально-педагогической подготовки. На основе опыта «переживаний», приобретенного в прошлой жизни, воспитатель оказывается способным понимать другого и только потому, что ему «знакомы» аналогичные переживания, он уже пережил нечто подобное в прошлом. Педагоги-практики в процессе рефлексии обращаются к своему профессиональному опыту, студенты — к жизненному (с переносом его в сферу будущей профессиональной деятельности).

Для педагога рефлексия выступает также и как способ профессиональной деятельности, позволяющий найти путь саморазвития, корректировать свое поведение, деятельность, отношения в процессе педагогического взаимодействия. В педагогической деятельности, понимаемой как творческий процесс, рефлексия является основным механизмом осмысления профессиональных успехов и неудач, личностных достижений. При возникновении трудностей и выходе в рефлексивную позицию педагог не только перестраивает свои действия, но и просматривает возможные их изменения, переосмысливая свой прежний индивидуальный опыт.

Педагогическая рефлексия направлена на самоорганизацию через осмысление учителем себя и своей профессиональной деятельности в целом как способа осуществления своего целостного «Я». Профессиональная рефлексия обеспечивает готовность действовать в ситуациях с высокой степенью неопределенности, гибкость в принятии решений, стремление к реализации нововведений и инноваций, постоянную нацеленность на поиск новых, нестандартных путей решения профессиональных задач, способность переосмысливать стереотипы своего профессионального и

личностного опыта.

Написание педагогических эссе, выполнение рефлексивных заданий типа «Напишите тост, который скажет кто-то из ваших коллег, когда вы будете уходить на пенсию», описание ситуаций своей ученической жизни с позиций учителя — подобные упражнения способствуют обращению к рефлексии своего ментального опыта даже у школьников и студентов.

Принцип интерактивности. Интерактивный характер подготовки педагога к воспитательной деятельности вытекает из представлений о ценности процесса самостановления учителя-мастера в педагогическом взаимодействии с ним, формировании его собственного отношения к педагогической профессии (Ю. П. Азаров, Ш. А. Амонашвили, Т. Гордон, К. М. Левитан и др.), когда «нельзя научить — можно лишь научиться». Позиция как система отношений и складывается в системе отношений в процессе совместной деятельности. При этом важно не только единство целей — активизируют позицию не сами по себе цели, а отношение к ним взаимодействующих субъектов.

Поскольку содержанием воспитательной деятельности является педагогическое взаимодействие взрослого и ребенка, то и содержанием подготовки к воспитанию должно являться интерактивное взаимодействие, включающее в себя использование методов, форм и средств воспитания диалогического характера, предоставляющих педагогу (школьнику, студенту) возможность свободной диалогической самореализации в общении с преподавателем, миром культуры, с самим собой. Подобные методы диалогического взаимодействия успешно реализуются при дискуссионном обсуждении «человековедческих» знаний и методов познания с целью их педагогической интерпретации, идентификации и модификации (Л. М. Лузина) с учетом единства общего, особенного и единичного в познании человека.

Принцип проективности. Поскольку проект — это замысел, план, то проективность в профессиональной подготовке педагога предполагает актуализацию его индивидуально-творческого начала. Воспринимаемая систему ценностей, заложенную в основе педагогических теорий, воспитатель осваивает методы творческого применения ее в повседневной жизни.

Система трех выделенных принципов, направленная на становление субъектной профессиональной позиции педагога-воспитателя, как нам представляется, вполне может послужить концептуальной основой системного анализа, моделирования и проектирования процесса непрерывного педагогического образования на пути его реформирования.

Р. А. Беланова

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІЗАЦІЇ ТА ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ

Статья посвящена исследованию проблемы гуманизации и гуманитаризации образования студентов университетов, их ценностного самоопределения и социализации посредством воспитания.

The article is dedicated to the problem of humanization and humanitarization of University students' education, their value self-orientation and socialization through up-bringing.

Виховання є найважливішим процесом суспільного життя. Саме завдяки йому наступні покоління набувають суспільного досвіду, беруть за взірєць моральні настанови і переконання, традиції, уявлення, систему знань, умінь, навичок тощо. Метою виховання є формування творчої, духовно розвиненої особистості, порядної, відповідальної й дбайливої людини.

Кандидат філософських наук, доцент М. Романюк зазначає: "Тривалий процес взаємодії різноманітних культур в умовах глобалізації комунікативних процесів привів до створення гуманноцентричної системи загальнолюдських цінностей. У рамках європейської культури її змістовним наповненням насамперед є цінності християнської моралі" [1].

За християнською традицією, людина – це триєдина істота, яка складається із тіла, душі й духу. Досягти повного розвитку людина може тільки за умов виконання законів життя, які повною мірою проголошено Ісусом Христом у Нагорній проповіді. Для того, аби стати особистістю – образом і подобою Божою, людина має полюбити Господа Бога свого, себе саму й іншого, як себе саму. Українське національне виховання ґрунтувалось на християнстві і тому мало значні досягнення. Характерною особливістю українців було глибоке пошанування Бога, Батька-Матері, Батьківщини. Найкращі риси характеру, такі як: любов до ближнього, правдивість, працьовитість, чесність, відповідальність – може розвинути в людині тільки християнська педагогіка. Підтвердженням цієї думки є наукова й емпірична спадщина багатьох славних педагогів-християн.

В психолого-педагогічній літературі поширені поняття гуманізму і гуманність. Отже вважаємо за необхідне дати тлумачення цих категорій. Гуманізм (від лат. *humanus* – людський, людяний) – це філософська категорія, в межах якої поцінюється людина як особистість, образ і подоба Божа. Гуманність – це сутнісний вияв індивіда, розкриття його особистості. Можна з певністю стверджувати, що всі педагогічні теорії та концепції, що актуалізувалися в історичному дискурсі, є гуманістичними. Але тут треба визначити, з яким знаком був цей гуманізм – "+" чи "-". Недарма ж у мові є така лексична одиниця, як антигуманізм (абсолютна протилежність гуманізму, його відсутність).

Нині проблема гуманізації та гуманітаризації освіти людини є актуальною й привертає увагу як науковців-теоретиків, так і педагогів-практиків. Філософську та методологічну основу дослідження зазначеної проблеми розробляють такі вчені, як: І. Зязюн, І. Бех, С. Гончаренко, І. Харламов, О. Богданова. Розгляду цієї проблеми з точки зору діяльнісного підходу присвятили свої наукові праці О. Бодальов, О. Любінська, Н. Щуркова, Б. Кобзар. Особливостям вияву гуманних рис вихованців у позаурочній діяльності присвятили свої дослідження А. Бойко, Д. Джола, В. Потаніна, А. Щербо. Проблеми формування гуманних рис школярів загальноосвітньої школи досліджують: О. Столяренко, М. Красовицький, Л. Товажнянський, А. Мамалуй. Питання гуманізації та гуманітаризації освіти в зарубіжних країнах досліджують Р. Беланова, В. Землянська, Г. Васьківська. Та все ж проблема ця неосяжна й потребує постійних і ретельних наукових розвідок, все нових і нових. Людина є найбільшою загадкою природи й потребує до себе уваги й поваги.

Доктор психологічних наук, чл.-кор. АПН України М. Боришевський наголошує, що одним з найважливіших чинників, що визначають особливості життєтворчості людської спільноти на різних рівнях її

організації, є особистість. Сама ж особистість є продуктом життєтворчості суспільства, способу його існування й розвитку. У цій двосторонній детермінації пріоритетна роль належить особистості як реальному суб'єкту, котрий, взаємодіючи з безліччю інших суб'єктів, починає творити себе самого.

Враховуючи актуальність і недостатню розробленість окресленої проблеми у психолого-педагогічному плані, науковці лабораторії психології особистості ім. П. Р. Чамати, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України протягом 1966-2000 рр. працювали над комплексною темою "Психологічні закономірності виховання громадської свідомості та самосвідомості особистості".

Встановлено, що громадська свідомість і самосвідомість особистості є дуже складним структурно-функціональним, системним утворенням, у якому тісно взаємодіють когнітивна, потребнісно-мотиваційна та конативна (поведінкова) складові. На різних вікових етапах істотно змінюються змістові характеристики цих складових, а також їх співвідношення, що детермінується специфікою кожного вікового періоду, його ресурсами, потенційними можливостями, а також індивідуальними особливостями кожної конкретної особистості" [2].

На думку академіка С. У. Гончаренка, актуальною педагогічною, освітанською проблемою є визначення базового змісту освіти, "гуманізації" ("олюднення") освіти, її гуманітаризації, тобто переорієнтації на людину, подолання технократизму, бездуховності й формалізму ... освіти.

Вчений наголошує: "Гуманітаризація змісту шкільної освіти покликана по можливості пом'якшити суперечності технічної цивілізації, пов'язані з однобічним розвитком наук про природу на шкоду наукам про людину.

Вона має здійснюватися не через урізування природничо-математичних дисциплін, а завдяки виявленню і використанню наявного в них "гуманітарного потенціалу". Що ж таке "гуманітарний потенціал" природознавства? Ми не маємо на увазі вплив природознавства на життя суспільства через науково-технічний прогрес. Мова йде про гуманітарний зміст самого природознавства, пов'язаний з розвитком мислення, формуванням світогляду, вихованням почуттів, про органічний зв'язок між природознавством і розвитком громадської свідомості, між природознавством і ставленням до навколишнього світу.

<...> Буття людини базується на почуттях і знаннях. Почуття без знань неефективні, знання без почуттів нелюдяні. На жаль, в освіті досить часто знання беруть гору над почуттями. Ми звикли до того, що зміст освіти, виражений у навчальних предметах і навчальному матеріалі, зводиться лише до знань і вмінь. А виявляється, що до змісту освіти мають входити досвід творчої діяльності й емоційно-ціннісного ставлення, частково споконвічний, а частково змінний з перебігом часу за своїм спрямуванням. І будь-який навчальний предмет повинен передбачати не лише знання й уміння, а й творчу діяльність, що поступово ускладнюється, систему цінностей і ставлення до них, які відповідають часові й вимогам суспільства.

<...> Гуманітаризація освіти, подолання її технократизму стосуються всього змісту освіти. Формалізм і бездуховність при навчанні літератури, історії чи мистецтва є ще гіршою і небезпечнішою справою, ніж технократизм при навчанні фізики чи математики.

<...> Головне завдання школи у формуванні духовності – подолати

існуючий розрив між навчальними й виховними цілями. Адже навчальні предмети здебільшого побудовані так, що вони є об'єктивно знеособленими й етично нейтральними. Найгуманніших цілей навчання і виховання, внутрішньо не сприйнятих учнем, не буде досягнуто. Необхідна побудова всього освітнього процесу на основі внутрішніх потреб" [3].

Міністр освіти і науки України, Президент АПН України, академік НАН України В. Г. Кремень у виступі на науковій ювілейній сесії Академії педагогічних наук, присвяченій 10-річчю АПН 19.12.2002 р. окреслив основні загальноцивілізаційні тенденції, що зародилися в останні десятиліття і будуть стверджуватися протягом XXI століття та впливати на всі сфери життєдіяльності людини і суспільства.

1. Тенденція до глобалізації суспільного розвитку, яка характеризується такими основними рисами:

- зближення націй, народів, держав, прагнення створити єдине інформаційне й економічне поле;
- посилення значущості вміня кожної країни спілкуватися зі світом;

- загострення конкуренції між державами;
- необхідність, що постала перед окремими державами передавати частину своїх функцій об'єднанню держав континентального характеру як, наприклад, Європейський Союз, чи загальносвітового – як ООН.

2. Набуття людством здатності до самознищення.

3. Перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, ...що в значній мірі базується на інтелектуальній власності, на знаннях як субстанції виробництва і визначаються рівнем людського розвитку в країні, станом наукового потенціалу нації.

На думку академіка В. Г. Кременя, у XXI столітті освіта постала перед низкою історичних викликів:

1. Необхідність а) забезпечити високу функціональність людини в умовах, коли зміна ідей, знань і технологій випереджає зміну поколінь людей; б) віднайти раціональні схеми співвідношення між лавиноподібним розвитком знань, високих технологій і людською здатністю їх творчо засвоїти.

2. Потреба забезпечити оптимальний баланс між локальним та глобальним з тим, щоб людина сформувалась і як патріот своєї країни, і як громадянин світу, який несе частку відповідальності за нього.

3. Необхідність сформувати на загальносуспільному й індивідуальному рівнях ставлення до людини як найвищої цінності, визнати право кожного стати і залишатися самим собою у відповідності зі своїми природними здібностями, що лише й зможе забезпечити демократизм суспільства.

4. Потреба допомогти людині адаптуватися до умов глобалізованого, інформаційного суспільства.

5. Необхідність мінімізувати асиметрію між матеріальною і духовною сферами життя людини, культивувати у кожній особистості піднесену думку та дух у відповідності з національними традиціями та переконаннями, визнати ідею конструктивізму основною життєвої позиції, утвердити культуру толерантності.

На думку академіка В. Г. Кременя, особливої актуальності для України, де впродовж цілої епохи пошанування особистості, культивування її свободи не було сильною стороною суспільства, набуває утвердження

особистісноорієнтованої педагогічної системи [4].

Академік АПН України П. М. Талайчук, розмірковуючи над зазначеною проблемою, зазначає: “Які б фінансові і духовні ресурси ми не витрачали на реформування освіти, результати будуть незначними, якщо проблему виховання молоді ми не поставимо попереду навчання”. І виділяє два аспекти: “1. Формування моральності людини, заснованої на загальнолюдських цінностях... 2. Формування національної свідомості українця, свідомого борця за розбудову саме незалежної України”.

На особливу увагу в контексті нашої статті заслуговує ось ця думка вченого: “... Бог створив різні квіти – великі і малі, яскраві і ледь помітні. Але кожна квітка має свою неповторну красу і має своє місце. Люди теж є слабкі і сильні, з різними можливостями. Але, за великим рахунком, ми всі потребуємо один одного, бо життя кожного – безцінне, і дар кожного – неповторний. І якщо ми проникнемося цим розумінням, тоді разом ми зможемо творити інший світ – не зла і ворожнечі, а добра і любові. Світ, в якому є місце для кожного, світ, в якому життя кожної людини є священно-недоторканим, сокровеним. І тоді не буде страшних трагедій, якими так рясніють осінні місяці першого року двадцять першого століття. Усі разом ми повинні усвідомити, що людство – як одна мозаїка, в якій все взаємообумовлене і взаємопов’язане, краса якої не буде завершена вповні, якщо кожен з нас не займе оте єдине, неповторне, відведене тільки нам місце.

Тож давайте об’єднуватись і не шкодувати зусиль для створення гармонійного суспільства духовних пріоритетів” [5].

На основі ідей гуманістичної психології виникла нова освітня концепція – гуманістичне навчання, гуманістичне виховання й гуманістичне викладання. Згідно з цією концепцією, мета й функція освіти – це самоактуалізація особистості, досягнення повної людяності. Освіта має допомогти людині максимально реалізувати свої потенції людяності, весь свій позитив.

За свідченням Президента АПН України, доктора філософських наук, професора, академіка В. Г. Кременя, нині на головне місце в діяльності АПН України висувається мета формування всебічно розвиненої особистості.

“В основу ж формування особистості, – на думку академіка В. Г. Кременя, – мають лягти, передусім, ідеї гуманістичної парадигми особистісно орієнтованої освіти та виховання. Мета особистісно орієнтованої гуманної освіти – не сформувати й навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути людину в людині, закласти в ній механізм самореалізації особистості” [6].

Академік АПН України Любов Мацько наголошує на необхідності дбайливіше ставитися до викладання рідної мови у ВНЗ. Вона застерігає: “Потрібен нормальний на 80–100 годин курс сучасної української мови, який би називався стилістикою української мови і лінгвориторикою. Така назва потрібна для того, щоб не повторювати шкільного курсу мови, а вчити говорити і творити текст у різних стилях і підстилях, у різних жанрах і ситуаціях, у всіх сферах того фаху, який опановує студент. Активне володіння фаховою мовою – одна з істотних ознак професійної готовності студента, особливо зараз, коли так зростає роль комунікації.

<...> Мова – засіб і міра нашої соціалізації, морального зростання, зрештою, один із засобів здобуття ділової і творчої кар’єри. Кожна молода людина, плануючи своє суспільне життя, дбаючи про фахове зростання,

досягнення певної кар'єри, повинна розробити для себе програму власного мовного розвитку і прагнути до її реалізації. При цьому треба усвідомлювати, що кожна людина має не тільки мовні права, а й мовні обов'язки громадянина Української держави – володіти державною мовою – сучасною українською літературною мовою, пропагувати й захищати її. Допомогти їй у цьому мають педагоги, викладачі-словесники.

Міцну й заможну Українську державу побудує нове покоління українців, яке матиме високу духовність, тверезий розум, міцну волю й національну державницьку свідомість. Жити в сильній, правовій, багатій Україні – таким повинен бути соціальний імператив сучасного українського студентства” [7].

Ректор Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, академік АПН України В. П. Андрущенко зазначає: “Стратегія розвитку вищої освіти полягає у виконанні таких основних завдань: зміцнення національної системи освіти й адаптування до ринкових і демократичних перетворень, входження освіти України в європейський і світовий освітній простір. Пріоритетами освіти при цьому є не знання самі по собі й навіть не “потреби народного господарства”, а розвиток особистості й формування громадянина, здатного самостійно і вільно мислити й діяти” [8].

Література:

1. М. Романюк. Духовність і здоров'я дітей – пріоритетні цілі // Педагогіка і психологія 2001. – № 5.
2. М. Боришевський. Виховання громадської свідомості особистості // Педагогічна газета. – 2001. – № 5.
3. Гончаренко С. У. Проблеми гуманітаризації змісту шкільної освіти // Педагогічна газета. – 2001. – № 5.
4. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття // Вища школа. – 2002. – № 6.
5. Таланчук П. М. “Освічене мурло набагато страшніше, ніж мурло неосвічене” // Освіта. – 2001. – № 73–74.
6. Кремень В. Г. Формування особистості в умовах розвитку української державності // Освіта. – 1999. – № 60–61.
7. Мацько Л. І. Формування національно-мовної особистості // Педагогічна газета. – 2000. – № 12.
8. Андрущенко В. П. Теоретико-методологічні засади реформування вищої освіти України // Педагогічна газета. – 2000. – № 12.

Н.І. Білоконна

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Реформування національної освіти вимагає якісно нової підготовки учительських кадрів, здатних спрямувати і виховати людину майбутнього. Виходячи з цього, головною метою сучасної школи є розвиток цілісної особистості та підготовка активного, творчого громадянина нашої держави. Основна ідея сьогодення-людина, не засіб, а мета, тому не дитину треба пристосовувати до системи освіти, а школу до неї. У формуванні особистості центральним стає виховання загальнолюдських цінностей, стимулювання внутрішніх сил до творчого саморозвитку і самовиховання.